

MEINDERT HOBBEEMA

DOOR

Mr. N. DE ROEVER.

R is in het leven van niet weinige onzer groote kunstenaars veel wat voor het oog van den belangstellenden zoon der negentiende eeuw met een dichten sluier bedekt is. Wel hebben ijverige nasporingen van een keurbende van geschiedvorschers het er toe gebracht, dat het dichte weefsel hier en daar een weinig ijler werd en een blik gunde op de geheimenissen, die het verborgen hield, maar het volle licht drong daarmede nog niet binnen. Waar we de voorlichting van gelijktijdige biografen missen, zijn we enkele gegevens, soms zelfs het geraamte voor eene levensbeschrijving rijker geworden, maar wie daarmede een beeld zou willen ontwerpen, zal spoedig bemerken, dat hij niets dan de eerste grondslagen ter zijner beschikking heeft, dat hij de materialen welke hij van elders niet kan aandraagen uit het onderling verband van de bestaande moet aanvullen. Een ruim veld voor gissingen voorzeker. Verstandig hij, die zijne verbeelding geen te groot spel laat spelen, maar zich bepaalt tot het maken van zulke gevolgtrekkingen waartoe zijn gegevens hem wettigen.

MEINDERT HOBBEEMA (geb. te Amsterdam in den jare 1638) is een der meesters, die door de vroegere biografen niet wordt genoemd. Zijn reputatie drong niet door tot de achttiende eeuw, omdat hij zich geen naam had kunnen maken bij zijn leven. Het was, als of de wolk der vergetelheid zijne nagedachtenis zou blijven verduisteren. Maar de

zon der vrijheid telde in haar stralenbundel een, die wars was van de conventionele kunstschool der vorige eeuw, en, terwijl hij den wolk der vergetelheid scheurde, het oog, lang verzadigd aan hare meesterstukken, deed schouwen op de kunstwerken van de zeventiende eeuw, waaruit waarheid en realiteit sprak.

Toen herleefde HOBBEEMA, en hij deelde in de bewondering, die het tegenwoordige geslacht in zoo ruime mate voor de heroën der kunst over heeft.

Maar HOBBEEMA bleef een naam van een grooten kunstenaars-geest, die men huldigde, de persoon werd te vergeefs gezocht.

De eerste, die een zeker bericht van zijn leven vond, was JHR. W. I. C. RAMMELMAN ELZEVIER, archivaris van Leiden, de eerste die de aankondiging deed van zijn overlijden, voorgevallen in December 1709, was DR. P. SCHELTEMA, archivaris van Amsterdam. Door ELZEVIER's vondst leerden we den meester kennen als de gelukkige bruidegom; SCHELTEMA stelt hem ons voor als den meer dan 70-jarigen, verarmden, alleen van al de zijnen achtergebleven grijsaard, die kort na den dood van zijn trouwe gade het huis waar „het Schip de Hoop” in den gevel stond, verliet om zich in de nieuwe woning, zijne eenige dochter, de laatste hoop op de toekomst, die hem nog het hart verkwikken kon, door den dood te zien ontrooven.

En in dit tijdsverloop, besloten tusschen de jaren 1668 en 1709, had hij vier malen vadervreugd gesmaakt, maar ook vier malen was hem die vreugde oorzaak geweest van de grootste smart, die een vader lijden kan. ¹⁾

Het is verwonderlijk, dat juist uit dit tijdsverloop geene andere schilderijen van den meester bekend zijn, dan het gezicht op Middel-Harnis met het jaartal 1689. Eén werk in 40 levensjaren, en met een tusschenpoos van meer dan 20 jaren na het eerst daaropvolgende gedateerde stuk van 1668, gaf grond tot het vermoeden van den een, dat het jaartal niet echt was, van den ander, dat de schilder omstreeks 1670 moest overleden zijn.

Wat mocht de reden wezen, dat HOBBEEMA in 1668, op pas 30jarigen leeftijd het penseel nederlegde, om slechts nu en dan na lange jaren van rust het weder ter hand te nemen?

Zie daar een vraag die SCHELTEMA's bijdrage ons niet kon oplossen.

Het volgende geeft daarop het antwoord.

Een aantekening in het boek der dagelijksche notulen van Burgemeesteren van den jare 1709, wijst ons aan, in de eerste plaats welke de juiste dag van HOBBEEMA's overlijden is, en in de tweede plaats, dat hij tot zijne dood eene eerbare, zij 't ook kleine post van vertrouwen binnen zijne geboortestad bekleedde. De aantekening luidt:

„Op den 10 December 1709 hebben de wijnroeijers bekend gemaakt, dat haaren „Confrater MEYNERT HOBBEEMA den 7 dezer overleden is.”

Wat was den aard van de betrekking van wijnroeier, vraagt ge? Mijn antwoord

¹⁾ Zie de uittreksels uit de oude archieven van den Burgerlijken stand bij SCHELTEMA. Aemstels Oudheid (1863) deel V, blz. 63, 64. De aanvraag voor HOBBEEMA's begrafenis bewijst, dunkt mij, dat hij kinderloos overleed.

moet u plotseling uit de XVIIe eeuw terug voeren naar de XIVe, toen Amsterdam van Hertog ALBRECHT het recht kreeg van de maat. Nu ben ik, hoor ik u zeggen, even wijs. Welnu, van oudsher was het een voorrecht van den graaf om bij het ter markt brengen of verkoopen van goederen, welke niet naar het gewicht of naar den maat van de verkoopplaats waren berekend, die te laten overwegen of overmeten volgens den daar geldenden maatstaf. Dat daaraan eenige onkosten verbonden waren, welke den grafelijken schatkist stijfden, of de beurs van den pachter, spreekt van zelf. De koopman getroostte zich die onkosten gaarne; koper en verkoper konden nu geen verschil krijgen over de hoeveelheid der geleverde waar, hetgeen anders bij het bestaande verschil in gewicht en maat van alle steden maar al te wel mogelijk was.

In de vorige eeuw werd voor 't meten van een stuk brandewijn 12 stuivers, van een okshoofd wijn 3 stuivers betaald.

Dit grafelijk privilege van maat verkreeg de stad in 1389, „om een goede somme van blinkende penningen” en naar het schijnt wel te gelijk den maat van drooge en natte waren, welke de graaf op andere plaatsen niet altijd te gelijk verkocht heeft.

De stad deed gelijk de graaf en verpachtte oudtijds het ambt van weger of meter, maar van lieverlede beschouwden de overste regenten het als een hun toekomend voorrecht om met de betrekking ook de voordeelen weg te schenken aan personen, die zij om welke reden dan ook een klein ambtje wenschten te bezorgen. HOBBEEMA heeft alzoo in den gunst van een der Amsterdamsche burgemeesters moeten deelen.

De werkkring van den beëdigden wijnroeier was niet omslachtig, ofschoon hij behalve den wijn, ook den brandewijn en de olie meten moest, wanneer zij in ongeijkte vaten werden aangevoerd of verhandeld. 't Schijnt dat de koopman slechts aan 't Wijn roeierskantoor, tegen de Nieuwe Kerk gelegen, een der ten tijde van HOBBEEMA 6, later ten tijde van WAGENAAR 5 ambtgenooten behoefde te ontbieden naar de pakhuizen waar hij zijn wijn, brandewijn of olie had opgeslagen, om zijn boodschapper, vergezeld van den wijnroeier met zijn werktuigen in de hand, te zien terugkeeren. De kleine voordeelen schijnen door de groote massa der gemeten goederen een niet onaanzienlijk cijfer te hebben beloopen. Ieder der wijnroeiers behield aanvankelijk de vruchten van zijn arbeid voor zich, maar juist in HOBBEEMA's tijd is daarin eene verandering gekomen. Op verzoek der gezamenlijke wijnroeiers besloten burgemeesteren den 31ste Juli 1676 om hunne goedkeuring te hechten aan het door hen kenbaar gemaakte plan om voortaan alle winsten gezamenlijk te deelen, en uit den gemeenen kas de medebroeders, die „sieck, impotent oft andersints onbequaem” waren, wekelijks zes gulden uit te betalen. Dat is waarlijk voor dien tijd niet weinig! Nijpende armoede heeft HOBBEEMA dus nooit gekend, daarvoor was buitendien zijn ambt, zij het ook niet aanzienlijk, te fatsoenlijk. Dat hij in de klasse der armen begraven werd bewijst alleen, dat hij geen geld en geen bemiddelde verwanten naliet; niet dat hij bij zijn leven armoede zou hebben geleden.

Wij vinden dit in eene acte geregistreerd in 't groot Memoriaal VI, bl. 182; daar-

uit blijkt, dat zijn collega's toen waren: RUTGER VAN SEYST, JOHANNES VAN DEN DRIESSCHE, PIETER VAN DEN LUFFEL, GERRIT K. RYER en CL. D. B. COMMERROY. Hij teekende tusschen de beide eersten en schijnt dus naar den tijd van aanstelling de tweede te zijn geweest. Toch heeft hij hen allen overleefd.

Ik heb te vergeefs naar die aanstelling gezocht, maar eindelijk heb ik toch het jaar der aanstelling gevonden, en wel in de Ambtboeken en in de zoogenaamde „Heerenboekjes” waarin ook de namen en 't jaartal der aanstelling van de wijnroeiers staan opgegeven. Het Ambtboek blz. 169, zoowel als het Heerenboekje van 1703 vermelden het jaar 1668 als dat van HOBBERMA's benoeming¹⁾. Dat deze opgave juist is, valt te bewijzen uit eene aantekening in het derde der aanwezige registers der dagelijksche Notulen van burgemeesteren, blz. 1, waaruit blijkt, dat er in Februari van dat jaar juist een plaats als wijnroeier door 't overlijden van PIETER LAURENSZ VAN DEN HOECK was vacant geworden.

Opmerkelijk is het, dat zijne benoeming plaats had in 't zelfde jaar, waarin hij in 't huwelijk trad, hetgeen aanleiding geeft tot de veronderstelling, dat de voordeelen van 't wijnroeierschap zijn voornaamste bron van inkomsten waren en hem in staat moesten stellen de echtelijke woning interichten en het aanvankelijk kleine gezin te onderhouden. Dat een kunstenaar als HOBBERMA niet zonder eenige aandoening penseel en palet voor de peilwerktuigen, waarmede hij voortaan den klaren dag zou doorbrengen, ruilde, mogen we voor zeker houden. Ons is het thans verklaarbaar, dat we slechts één gejaarmerkt schilderij van den meester na 1668 kunnen aanwijzen.

Het schijnt evenwel, dat HOBBERMA zijn oude vrienden van het atelier of van den vrolijken taveerne, waar de schildersbent elkaar rendez-vous gaf, behield. Was het zijn leermeester JACOB VAN RUYSDAEL — men neemt althans aan, dat HOBBERMA zijn leerling was — die als getuige van den bruidegom optrad, een ander weinig bekend maar daarom evengoed geacht kunstenaar, JAN VAN KESSEL, die naar deskundigen beweren, soms in den trant van RUYSDAEL geschilderd heeft, bleef in vriendschap met hem verbonden. Die ontdekking is niet zonder belang, want er ligt een steun in voor het vermoeden van kunstkenneren, dat JAN VAN KESSEL en MEINDERT HOBBERMA beide leerlingen van RUYSDAEL waren.

Ik ben echter nog het bewijs van het bestaan der vriendschapsband tusschen die beide kunstenaars schuldig. Het ligt in het feit, dat MEINDERT getuige was bij den doop van het kind van JOHANNES VAN KESSEL en CLARA SWIGTERS, die in Februari 1675 in de Nieuwe Kerk te Amsterdam plaats had.

Wellicht kan ik later meer over dien weinig bekenden JAN VAN KESSEL mededeelen.

Ik zeide zoo even, dat HOBBERMA in den gunst van een der Amsterdamsche burge-

¹⁾ Uit de Heerenboekjes blijkt buitendien — wat tot nadere plaatsbepaling van HOBBERMA's woning kan dienen — dat hij van 1703—1705 in de Konijnenstraat bij de Lauriergracht, van 1706—1709 op de Rozengracht naast het Doolhof woonde.

meesters gedeeld heeft. Raadplegen wij de regeeringslijst van den jare 1668, dan zien we den naam van den Burgemeester LAMBERT REYNST bovenaan staan. Dit beteekent, dat hij gedurende 't eerste kwart-jaar — juist datgene, waarin, gelijk we zagen, de plaats aan 't wijnroeierskantoor openviel —, de voorzittersstoel innam. Deze magistraatspersoon was de vader van CORNELIS REYNST¹⁾ die als doopgetuige bij den doop van HOBBEA's zonen optrad. CORNELIS REYNST was, het blijkt hieruit, een goed vriend van het jonge gezin, en het is niet onmogelijk, dat Burgemeester REYNST, door zijn voorspraak, HOBBEA met het geenszins te verwerpen ambt, dat hem een zorgeloos zij ook bescheiden bestaan verzekerde, heeft begunstigd.

Of onze burgervader den kunstenaar daarmede wel zulk een grooten dienst heeft bewezen, en of de voordeelen van het ambt hem even nuttig waren als ze voor een ander zouden zijn geweest, mag voorwaar betwijfeld worden. Had HOBBEA van zijn penseel moeten leven, en was hij in de gelegenheid geweest zijn tijd en zijn krachten aan de kunst te wijden, dan zou hij wellicht meer nog met de zorgen en den strijd des levens te kampen hebben gehad, maar zijn talent had zich breed en in al zijn kracht ontwikkeld en hij zou niet onbekend, ongeacht bij zijn tijdgenooten als een schamel burger in de groeve zijn gedaald.

Zijn dood was geen gebeurtenis. Reeds lange jaren te voren was hij gestorven toen hij den loopbaan der kunst, moeielijk vaak, en de werkplaatsen van de gevierde kunstenaars in de achterbuurten vaarwel zei, en in den schaduw van 't achtste wereldwonder, verloren onder de menschenmassa, die in haastigen spoed het middenpunt der stad of het hart des koophandels van Holland trachtte te bereiken, het kleine wachthuisje van een nog kleiner college betrad, boven welks deur men had zorg gedragen te schilderen „Wijnroeijers-comptoir.”

En toen den 10^{den} December 1709 van daar uit de boodschap naar de Heeren werd gebracht, dat een der collega's het tijdelijke met het eeuwige had verwisseld, toen zal de droefheid over het verlies van den medebroeder daar niet grooter zijn geweest dan de vreugde, die er heerschte, toen korten tijd later zijn opvolger ANTHONY EYNEMAN de ledige plaats innam.

Had slechts HOBBEA een SIX in plaats van een REYNST gevonden!

¹⁾ CORNELIS REYNST kinderloos overleden en gehuwd met AEFJEN DE HAEN, de dochter des vice-admiraals, was een zoon van den in 1672 door den Prins uit de regeerings ambten ontslagen burgemeester LAMBERT REYNST, geboren uit zijn huwelijk met ALIDA BICKER CORNELIS DR. vgl.: Het Patriciaat van Amsterdam, vertegenwoordigd door de genealogie van 't geslacht BOELENS. (Amst. C. I. v. Langenhuyzen 1881), blz. 22.

